

KAUZA KAREL DOMIN PŘÍPADOVÁ STUDIE K POLITICKY MOTIVOVANÝM ZMĚNÁM VE SLOŽENÍ AKADEMICKÉ OBCE V LETECH 1945–1948

MICHAL V. ŠIMŮNEK – VÁCLAV PETŘÍČEK – ANTONÍN KOSTLÁN

THE CASE OF KAREL DOMIN. A CASE STUDY ON POLITICALLY MOTIVATED CHANGES IN THE COMPOSITION OF ACADEMIC COMMUNITY, 1945–1948

This study traces the sequence of interventions into the personnel composition of the academic community in the Czech Lands immediately after the end of WW2 using the prominent example of Karel Domin (1882–1953), former rector of the Charles University and a leading Czech botanist of the first half of the twentieth century. The authors first highlight Domin's biography, his scientific contribution, and political engagements. Subsequently, they follow based on available official documents from archives the methods and procedures used in this case. This leads to a reconstruction of their temporal sequence, which spans the period between the liberation of Czechoslovakia in May 1945 and Communist takeover in February 1948.

Keywords: university – personnel policy – political interventions – Second World War

DOI: 10.14712/23365730.2020.3

Porážka nacistického režimu a konec německé okupace českých zemí, které umožnily znovuotevření šest let uzavřených univerzit a vysokých škol, znamenaly kromě jiného dosti zásadní, často politicky motivovanou proměnu personálního složení akademické sféry.¹

¹ Pro kvantifikaci srov. Antonín KOSTLÁN, *Die Prager Professoren 1945–1950. Versuch einer prosopographischen Analyse*, in: Monika Glettler – Alena Mišková (Hgg.), *Prager Professoren 1938–1948. Zwischen Wissenschaft und Politik (= Veröffentlichungen zur Kultur und Geschichte im östlichen Europa, Bd. 17)*, Essen 2001, s. 605–656, a Blanka ZILYNSKÁ, *Cesta k ovládnutí českých univerzit komunistickou stranou (1945–1948)*, *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis (dále AUC-HUCP)* 36–38/1–2, 1996–1998, s. 73–86, zde s. 76–78. Pro období okupace a těsně předcházející srov. Michal V. ŠIMŮNEK, *Perzekuce vědců v protektorátu Čechy a Morava během druhé světové války – úvodní studie*, in: týž – Antonín Kostlán (edd.), *Biografický slovník obětí nacistické perzekuce z řad vědecké obce v českých zemích 1939–1945 (sv. I)*, Praha 2018, s. 11–40. Dále srov. také Antonín KOSTLÁN – Jan JANKO – Ladislav NIKLÍČEK, *The Organizational Structure of Science, 1882–1945*, in: Alena Mišková – Martin Franc – Antonín Kostlán (eds.), *Bohemia docta. The Historical Roots of Science and Scholarship in the Czech Lands*, Praha 2018, s. 269–308. Pro období bezprostředně poválečné průřezově srov. Jiří PULEC, *Přehled vývoje českého vysokého školství v letech 1945–1960*, in: Pavel Urbášek – Jiří Pulec, *Kapitoly z dějin univerzitního školství na Moravě v letech 1945–1990*, Olomouc 2003, s. 9–68. Pro srovnání s ostatními, především tzv. silovými rezorty srov. především František HANZLÍK – Václav VONDRÁŠEK, *Armáda v zápase o politickou moc v Československu v letech 1945–1948. Sborník podkladových studií*, Brno 2004.

V revoluční politické konstelaci byly již 12. května 1945 pro oblast školství a výzkumu pod úderně působivými hesly jako hlavní zásady deklarovány „zlidovění“, „národnění“ a „odfašizování“.² Zatímco první dvě měly celkem jasný obsah a konotace, třetí byla značně konfušní. „Zlidovění“ bylo cíleno především do budoucna a mělo v případě vysokých škol jak výrazné sociální a statusové, tak i kapacitně-provozní a koneckonců i národohospodářské souvislosti.³ „Znárodnění“ v daném kontextu znamenalo především zrušení jiných nežli národně jasně určených českých a slovenských škol všech stupňů, respektive odklon od všeho, co nějakým způsobem souviselo s „německou vědou“.⁴ K „odfašizování“ se v již citovaném nástupním proslovu ministra Zdeňka Nejedlého (1878–1962) kromě jiného uvádělo: „*Nemysleme si, že jsme byli tak imunní proti fašismu, jak jsme si říkali. My toho fašismu máme v sobě více, než myslíme. A protože je v programu vlády (košickém vládním programu – pozn. aut.) a v účelu této války nejenom zničit Německo, nejenom zničit Němce, ale zničit fašismus, proto musíme jíti proti fašismu, kdekoliv se objevuje.*“⁵ Obdobnou, i když značně propracovanější argumentaci lze zaznamenat i u dalších prominentních akademických činovníků působících předtím v SSSR, kteří záhy po osvobození zahájili svou činnost v Československu.⁶ Příznačné nicméně je, že požadovaná „revize našeho poměru k německé kultuře“ neztracovala „*vše progresivní, co kdy německá kultura světa dala*“.⁷ „Odfašizování“ mohlo být v praxi využito jako politický argument proti velmi širokému okruhu osob. Aktivní spolupráce (kolaborace) během okupace přitom mohla, ale nemusela být podmínkou, neboť stejně tak se mohlo jednat o zásah proti ideologickým protivníkům již z předválečného období či ve slovenském kontextu proti tzv. klerofašismu. „Odfašizování“ tak bylo součástí daleko širší „očisty“ národního společenství od všeho, co nastupující politický režim neuznával či co hodlal negovat.⁸ Pro květen 1945 je toliko příznačné, že

² Projev ministra školství a osvěty univ. Prof. Dr. Zdeňka Nejedlého k zaměstnancům ministerstva dne 12. května 1945, in: Věstník MŠANO 1 (1), 1945, s. 2–5.

³ Pro shrnutí poválečné situace, zejména enormní nárůst posluchačů vysokých škol, kvalitu studia a možnosti uplatnění srov. Miroslav SOKOL, *Situace a vyhlídky vysokoškoláků. Příspěvek k orientaci veřejnosti a studentů* (= Knihovna Státního úřadu plánovacího, sv. V), Praha 1947, s. 9–15.

⁴ Např. Michal V. ŠÍMŮNEK, „*German Science Committed an Offence*“. *German Life Sciences and Czech post-War Reflections, 1945–1948*, in: Zdeněk Čepič (ed.), 1945 – a Break with the Past. A History of Central European Countries at the End of World War Two, Ljubljana 2008, s. 293–309; Jan JANKO, *Český národ a cizí věda: k „vyrovnavání se“ s německou přírodovědou*, in: Zdeňka Kokošková – Jiří Kocian – Stanislav Kokoška, Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody. Sborník z konference k 60. výročí konce druhé světové války, Praha 2005, s. 374–386, zde s. 291–298. Srov. také Alena MIŠKOVÁ, *German Science in Bohemia*, in: A. Mišková – M. Franc – A. Kostlán (eds.), *Bohemia docta*, s. 248–268.

⁵ Projev ministra školství..., Věstník MŠANO 1/1, 1945, s. 4. Pro oficiální verzi vztahů mezi československými a sovětskými vědci, konkrétně z AV SSSR po osvobození v roce 1945 srov. Zdeněk SLÁDEK, *Československá věda a Akademie věd SSSR v letech 1945–1952*, in: Karel Herman – Čestmír Amort – Vlasta Lassu – Zdeněk Sládek – Jaroslav Vávra, *Nástin vztahů mezi československou a sovětskou vědou. Základní rysy vztahů v rámci Akademií od 18. století do současnosti*, Praha 1975, s. 58–65, zde s. 58–61. K podpoře vzájemných styků nejnověji Michal KARAS, *Svaz přátel SSSR v Československu*, Praha 2018 (diplomová práce FF UK). K úloze Z. Nejedlého po květnu 1945 srov. Jiří KRĚSTAN, *Politik a vědec v osamění*, Praha – Litomyšl 2012, s. 320–326.

⁶ Srov. zejména Arnošt KOLMAN, *Ideologie německého fašismu* (= Politika-sociologie-národohospodářství, sv. 6). Praha 1946.

⁷ Tamtéž, s. 117.

⁸ Pojem „očista“ se po druhé světové válce v českém kontextu neobjevuje poprvé. Bylo možné se s ním setkat např. i při politické změně po roce 1918, kdy měla proběhnout „očista“ od všeho, co bylo spojené s habsburskou monarchií a kdy se pojem částečně překrýval s „odrakouštěním“. Ještě dříve v 19. století (po roce 1848) je možné se setkat také s tzv. purifikací politických a společenských poměrů; dnes se jedná o termín používaný především v biologii a medicíně. K poválečné „očistě“ v kulturní sféře srov. Zuzana ČERNÁ, *Poválečná „očista“ v české kinematografii 1945–1946*, Praha 2015 (bakalářská práce FF UK), či Jiří KRĚSTAN, *Srdce Václava*

hlavní úlohu při zahájení a rychlém provádění „očisty“ sehrálo především proletářské prostředí velkých továren a výrobních podniků, které de facto stanovovaly rámec jejího provádění i v jiných oblastech.⁹ V případě univerzit a vysokých škol měla být organizovaná tzv. očištná akce ukončena k 15. září 1945, respektive po 4. říjnu 1945 podle dekretu prezidenta republiky č. 105/1945 Sb. převedena na nově vytvořené tzv. očištné komise při Zemských národních výborech (ZNV), jejichž činnost měla být ukončena k 31. březnu 1946.¹⁰ Odvolací instancí se stala vrchní očištná komise při Ministerstvu vnitra (MV) v Praze.¹¹

Pro bezprostředně poválečné období let 1945–1946 lze v personální oblasti konstatovat souběh opatření, která se naskýkala v rovině pracovně-právní i trestně-právní. V zásadě totiž vedle sebe existovaly – a uplatňovaly se či se navzájem nahrazovaly – jednak tradiční, rozumějme předválečné předpisy disciplinárního práva, jednak nové a dobově podmíněné ustanovení retribučního soudnictví,¹² postihující především delikty kolaborace či provinění proti tzv. národní cti v časově přesně vymezeném období, respektive působení a ingerence závodních rad dohlížejících na „očištnou akci“, jejichž vznik spadá ještě do okupace a které byly po osvobození řízeny Ústřední radou odborů (ÚRO).

Disciplinární řád podle zákona č. 79/1919 Sb. ze dne 13. února 1919 o služebním poměru učitelů vysokoškolských, respektive prováděcí vládní nařízení č. 35/1920 Sb. z 12. ledna 1920 k tomuto zákonu byly na úrovni jednotlivých fakult aktivovány hned po osvobození a za daných podmínek lze jejich aplikaci chápat v podstatě jako doklad kontinuity s předválečným obdobím, respektive dodržování zásad univerzitní autonomie.¹³ Disciplinární pravomoc podle nich měla patřit akademickému senátu, v období těsně po skončení války její výkon ovšem nesl prvky improvizace.¹⁴ Již zmíněné zřízení očištných komisí podle dekretu prezidenta republiky č. 105/1945 Sb. v podstatě znamenalo průlom do disciplinárního práva a eo ipso i do autonomie univerzit a vysokých škol, neboť všechny kauzy měly být postoupeny právě těmto komisím.¹⁵

Talicha se ztratilo. K problému národní očisty (1. část), Soudobé dějiny 16/1, 2009, s. 69–111. Pro státní správu srov. Eva ŠIMOVÁ, Personální „očista“ na ústředních úřadech Československé republiky po roce 1945, Praha 2013 (diplomová práce FF UK). Pokud jde o oblast mimouniverzitních, zejména rezortních výzkumných institucí, údaje chybí.

⁹ Mezi tyto podniky patřily především Zbrojovka a ČKD, v nichž měla být „očista“ dokončena již kolem 20. května 1945. Srov. Karel RŮŽIČKA, *ROH v boji o rozšíření moci dělnické třídy (1945–1948)*, Praha 1963, s. 28, pozn. 3. K jejímu provádění závodními radami viz dále v textu.

¹⁰ Ve skutečnosti skončila až k 4. květnu 1947. Srov. J. PULEC, *Přehled vývoje českého vysokého školství*, s. 12.

¹¹ J. PULEC, *Přehled vývoje českého vysokého školství*, s. 11–12.

¹² K přehledu literatury věnující se problematice poválečných retribučních soudů srov. Pavel ZEMAN, *Česká literatura o retribučním soudnictví*, in: Mečislav Borák (ed.), *Retribuce v ČSR a národní podoby antisemitismu. Židovská problematika a antisemitismus ve spisech mimořádných lidových soudů a trestních komisí ONV 1945–1948*, Praha 2002, s. 9–22. Dále srov. především Daniela NĚMEČKOVÁ, *Retribuce a činnost Ministerstva spravedlnosti v letech 1945–1947*, *Paginae historiae 24/2*, 2016, s. 134–148, či Kateřina PORTMANN, *Příspěvek ke zhodnocení činnosti mimořádných lidových soudů v prvním retribučním období (1945–1947)*, in: Vladimír Beránek (ed.), *Pax bello potior. Sborník věnovaný doc. PhDr. Rudolfovi Andělovi, Liberec 2004*, s. 299–322. Dobově např. Prokop DRTINA, *Na soudu národa. Tři projevy ministra spravedlnosti Dr. Prokopa Drtiny o činnosti mimořádných lidových soudů a národního soudu*, Praha 1947.

¹³ Disciplinární řád pro univerzity a vysoké školy ovšem původně pocházel již z roku 1849. Srov. Emil HÁCHA, *Disciplinární právo*, in: Emil Hácha et al. (edd.), *Slovník veřejného práva československého*, I, Brno 1929, s. 389–408, zde s. 396. K vymezení disciplinárního deliktu a disciplinárním trestům srov. tamtéž, s. 400–404. Dále také Jaroslav Pošváb, *Disciplinární delikty*, Praha 1937 (zvl. otisk).

¹⁴ J. PULEC, *Přehled vývoje českého vysokého školství*, s. 10.

¹⁵ Tamtéž, s. 12.

Naproti tomu výrazem „revoluční opatření“, představující jednoznačné novum, byly myšleny především závodní (a zaměstnanecké) výbory, respektive rady, jež se začaly ustanovovat na základě oběžníku MŠANO z 25. května 1945.¹⁶ Jejich zřizování a působení bylo sice zamýšlené především pro průmyslové podniky a provozy, nicméně záhy získaly, i když po jistých korekcích týkajících se jejich složení, značnou moc i v nevýrobní oblasti, univerzity a vysoké školy nevyjímaje.¹⁷ V červnu 1945 bylo za první úkol závodních rad určeno odstranění zrádců a kolaborantů, o nichž měly informovat MŠANO v podobě protokolu.¹⁸ Nepracovaly přitom zpočátku podle jednotných směrnic a jejich záběr se spíše rozšiřoval.¹⁹ Podle usnesení z 27. července 1945 měly mj. „*spolurozhodovat (...) při přijímání a propouštění zaměstnanců*“.²⁰ Jejich vztah k základům právního státu celkem zřetelně dokládá např. projev předsedy ÚRO Evžena Erbana (1912–1994) v parlamentní rozpravě: „*Nesmíme se dáti zmásti těmi, kteří od 9. května t. r. volají po pořádku a respektování právního řádu. Vždycky, když se tvoří nový pořádek, je průvodním zjevem přechodné období nejistoty a chcete-li nepořádku. Jeho délka záleží na odporu reakce, majitelů společenských privilegií a konzervativních mozků (...) Ti, kteří jsou stoupenci starých poměrů, vidí nepořádek tam, kde se tvoří pořádek nový. Nebudeme trpět, aby v klíčových pozicích, jakými jsou ústřední úřady, seděly osoby, kterým je cizí a nevitáný nový vývoj v našem státě.*“²¹ Při připuštění námitek, že „*tato akce někde přesáhla přípustné meze a dopustila se určité nespravedlnosti vůči jednotlivcům*“, se ovšem stejně konstatovalo, že „*vždycky je lépe ublížití jednotlivci než ublížití celku (...) pácháním křivdy na celku, tj. na zájmech pracujících a celého národa, jest nedostatečné provedení očišťovací akce.*“²² Bohužel právě působení závodních rad na těchto institucích není doposud podrobně zpracováno, respektive kvantifikováno. Lze se tak v zásadě pouze domnívat, že jejich reálná moc byla na jednotlivých fakultách, respektive univerzitách a vysokých školách značně odlišná. Nicméně současně lze také předpokládat, že právě s jejich činností je pravděpodobně úzce spojena největší vlna zásahů do personálního složení akademické/vědecké obce v období poválečné tzv. třetí republiky.

* * *

Kauza řádného profesora botaniky a rektora UK v akademickém roce 1933/1934, PhDr. Karla Domina, jenž patřil přinejmenším po tři desetiletí k předním a světově uznávaným představitelům moderní české biologie, důležitým hodnostářům meziválečného

¹⁶ Dalibor STÁTNIK, *Závodní rady – iluze a skutečnost*, in: Z. Kokošková – J. Kocian – S. Kokoška, *Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody*, s. 374–386, zde s. 374–375, 377, 379. Ze starších prací srov. především Věra CHABROVÁ, *Závodní rady v roce 1945*, Praha 1971 (kandidátská dizertační práce FF UK). Dále srov. také Lubomír HLAVIENKA, *Volby do závodních rad v období let 1945–1948*, *Slezský sborník* 115/1, 2017, s. 117–130, a k situaci ve školství srov. J. PULEC, *Přehled vývoje českého vysokého školství*, s. 10.

¹⁷ K jejich širokému mocenskému záběru srov. D. STÁTNIK, *Závodní rady*, s. 376.

¹⁸ J. PULEC, *Přehled vývoje českého vysokého školství*, s. 10.

¹⁹ Tamtéž, s. 11.

²⁰ Cit. dle D. STÁTNIK, *Závodní rady*, s. 380.

²¹ Tamtéž, s. 383. Argumentačně obdobně v Brně např. prof. Jiří Kroha v létě 1945, srov. J. PULEC, *Přehled vývoje českého vysokého školství*, s. 11.

²² Antonín ZÁPOTOCKÝ, *Národní očista* (rozhlasový projev ze dne 15. 8. 1945), in: týž, *Po staru se žít nedá*, Praha 1947, s. 17–20, zde s. 17. Srov. rovněž týž, *O spravedlnosti, justici, prokurátorech a národní očištění*, in: tamtéž, s. 167–176.

akademického života a svým krajně pravicovým politickým angažmá rovněž zrcadlil velmi kontroverzní vývoj části českých elit ve 20. století, může v detailech přiblížit průběh těchto politicky motivovaných zásahů do personálního složení akademické obce, respektive univerzitní autonomie mezi květnem 1945 a únorem 1948.²³ Tato studie se opírá výhradně o prameny úřední provenience, uložené v Archivu Univerzity Karlovy v Praze a Archivu bezpečnostních složek tamtéž. Další rovinu kauzy bezesporu do budoucna umožní prameny soukromé provenience, uložené v Archivu Národního muzea v Praze a Masarykově ústavu – Archivu akademie věd tamtéž, respektive nalézající se v rodinném držení.²⁴

1. Rodinné zázemí, studium a akademická dráha

Karel Domin se narodil dne 4. května 1882 v Kutné Hoře.²⁵ Jeho otcem byl Karel Domin (27. 1. 1851 – 19. 4. 1922)²⁶, jenž tou dobou působil jako profesor matematiky na zdejším učitelském ústavu (tzv. paedagogiu). Jeho matka Adéla rozená Lindnerová (7. 9. 1858 – 27. 5. 1926) byla dcerou jedné ze zakládajících osobností české pedagogiky a ředitele téhož ústavu, působícího v letech 1872–1882 v Kutné Hoře, Gustava A. Lindnera (1828–1887).²⁷ Vazba na Lindnera ostatně zůstávala v rodině velmi silná; Dominův

²³ Z dobových životopisných hesel srov. Josef SUZA, *Domin Karel*, in: Otakar Chlup – Josef Kubálek – Jan Uher (edd.), *Pedagogická encyklopedie*, I, Praha 1938, s. 368; *Domin Karel*, in: *Naučný slovník přírodních věd pro školu a dům*, I, Praha 1937, s. 1876–1877; František A. NOVÁK, *Prof. Dr. Karel Domin padesátníkem*, in: *Časopis Národního muzea* 106, 1932, s. 81–87; *Zemřel prof. Domin*, in: *Vesmír* 32/7, 1953, s. 262, a Ivan KLÁŠTERSKÝ, *In memoriam prof. Dr. Karla Domina*, in: *Živa* 15 (53)/9, 1967, s. 180. Z nových prací srov. především Markéta HUBÁLKOVÁ, *Cestovatel Karel Domin 1882–1953*, Olomouc 2013 (diplomová práce FF UP); František KRAHULEC, *Karel Domin (1882–1953)*, in: *Živa* 60/4, 2012, s. LXV (zvl. příloha); Ladislav HOSKOVEC, *Domin Karel*, dostupné na <<http://botany.cz/cs/domin>> (1. 3. 2018); Jan JANKO – Jiří MARTÍNEK, *Domin Karel*, in: *Biografický slovník českých zemí* (dále jen BSČZ), seš. 13, Praha 2010, s. 304–306; Jiří MARTÍNEK – Milošlav MARTÍNEK, *Kdo byl kdo: naši cestovatelé a geografové*, Praha 1998, s. 116–121, a *Slovenský biografický slovník* (od r. 833 do roku 1990), I, Martin 1986, s. 491. Dále srov. Marie BAHENSKÁ – Jan JANKO, *Osobní fond Karel Domin*, in: *Práce z dějin Akademie věd* 1/2, 2009, s. 125–135; Domin Karel, in: Milan CHURANĀ a kol., *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století*, Praha 1994, s. 83–84. K jeho politickému působení David PROKOP, *Politická činnost prof. Karla Domina na Univerzitě Karlově*, Praha 2003 (diplomová práce na FF UK), a k odbornému přínosu Jan JANKO, *Vědy o životě v českých zemích 1850–1950* (= *Práce z dějin Akademie věd* B/12), Praha 1997, s. 29, 35, 37, 204, 216, 218–235, 239, 310, 349, 355, 358, 360, 363–367, 374–378, 385, 388, 440, 458, 462, 467, 478, 483, 504.

²⁴ Dominova obsáhlá pozůstalost je od roku 1963 uložena v Archivu Národního muzea (55 kartonů) a zbytek v Archivu Akademie věd (10 kartonů) v Praze, respektive v rodině. Část herbářů zůstala na Katedře botaniky PŘF UK v Praze a část rukopisů a soukromé knihovny ve správě České botanické společnosti (ČBS).

²⁵ Státní oblastní archiv (SOA) Praha, fond Sběrka matrik, Matrika narozených římskokatolické farnosti Kutná Hora 1892–1896, s. 330. V biografickém heslu z roku 1937 je jako místo narození chybně uvedena Příbram, srov. *Domin Karel*, in: *Naučný slovník přírodních věd pro školu a dům* (sv. 1), Praha 1937, s. 1876.

²⁶ *Domin Karel*, in: *Masarykův slovník naučný*, II, Praha 1926, s. 334.

²⁷ Dominova matka pocházela celkem z osmi sourozenců, srov. Josef CACH, *Gustav Adolf Lindner: Život a dílo zakladatele pedagogiky na filozofické fakultě Univerzity Karlovy*, Praha 1990, s. 16. K Lindnerově působení v K. Hoře srov. TÝŽ, *Gustav Adolf Lindner – klasik české pedagogiky propagátorem a uskutečňovatelem modernizace vyučování (učitelský ústav v Kutné Hoře 1872–1882)*, in: *K dějinám didaktických pomůcek na českých školách*, Píseň 1988, s. 14–16, a Jan UHER, *Lindner Gustav Adolf*, in: O. Chlup – J. Kubálek – J. Uher (edd.), *Pedagogická encyklopedie*, II, Praha 1939, s. 52–57. Dále srov. Josef CACH – Karel DVOŘÁK, *G. A. Lindner a jeho odkaz dnešku*, Praha 1970; Josef NOVÁK, *G. A. Lindner* (= *Budovatelé české školy národní* 3), Praha 1941, a Jan UHER, *Gustav Adolf Lindner ve světle svých deníků* (= *Časové otázky a rozpravy pedagogické* sv. XXXVI), Praha 1941. Vzpomínkově srov. František LOHR, *Gustav A. Lindner ve vzpomínkách svého žáka*, Kutnohorský rozhled 2/6–7, 1928, s. 86–88.

otec např. připravoval spisy svého tchána k opakovaným reedicím.²⁸ K odkazu svého děda z matčiny strany se hlásil s velkým časovým odstupem rovněž jeho vnuk.²⁹ Karel Domin ml. měl staršího bratra Gustava (nar. 23. 7. 1880), jenž vedl od roku 1926 pražskou městskou spořitelnu, a mladšího bratra Zdeňka (1884) narozeného již po přestěhování rodiny do Příbrami, který byl rovněž bankovním úředníkem.³⁰

Své školní vzdělání zahájil Domin v Kutné Hoře, příznačně v tzv. cvičné třídě učitelského ústavu. Tu ovšem navštěvoval pouze do svých deseti let, neboť roku 1892 se rodina přestěhovala do Příbrami, kde jeho otec působil jako ředitel učitelského ústavu. Zde Domin pokračoval s výtečným prospěchem ve studiu a roku 1900 také maturoval.³¹ Od zimního semestru akademického roku 1900/1901 začal studovat na české Filozofické fakultě v Praze přírodní vědy a vysokoškolská studia zakončil promocí 5. července 1904.³² To již ale působil jako asistent, nejprve u Ladislava J. Čelakovského (1834–1902), který patřil ke konstitutivním osobnostem české botaniky.³³ Vytvořil první vědecký soupis květeny českých zemí a prosadil zřízení botanické zahrady pro českou část pražské univerzity v Praze Na Slupi, která byla otevřena roku 1898 a existuje dodnes.³⁴ Pražská tzv. morfologická škola, v níž se významně uplatnil vedle Čelakovského také Josef Velenovský (1858–1949), si získala mezinárodní proslulost. Po úmrtí Čelakovského přešel Domin k jeho nástupci Velenovskému. Vzájemné vztahy přitom rozhodně nebyly ideální, neboť značně ambiciózní Domin, který byl později přezdíván také „fytocésar“, inicioval roku 1914 odstranění Velenovského z vedení botanické společnosti.³⁵ Dominova akademická dráha totiž mezitím rychle pokračovala. Ve věku pouhých pětadvaceti let se roku 1907 habilitoval ze systematické (soustavné) botaniky na filozofické fakultě, o čtyři roky později byl jmenován mimořádným profesorem a roku 1916 profesorem řádným, od roku 1919 pak i s plným platem.³⁶ V akademickém roce 1922/23 vykonával funkci děkana nově vzniklé (de facto vyčleněné) Přírodovědecké fakulty; byl v pořadí jejím druhým děkanem.³⁷ V důsledku osobních animozit s Velenovským vznikl roku 1922 dokonce samostatný Farmaceuticko-botanický

²⁸ Např. Gustav A. LINDNER, *Obecné vyučování. Učebnice pro ústavy ku vzdělání učitelův a učitelek*, Vídeň 1893.

²⁹ Explicitně včetně dobových citací např. Karel DOMIN, *Stát a kultura*, Praha 1936, s. 9, 14, 59.

³⁰ J. JANKO – J. MARTÍNEK, *Domin Karel*, s. 304.

³¹ Tamtéž.

³² Archiv Univerzity Karlovy (AUK) Praha, fond Matriky UK, i. č. 2, Matrika doktorů české Karlo-Ferdinandovy univerzity II (1900–1908), s. 786. K vysokoškolskému studiu a akademické dráze podrobně M. HUBÁLKOVÁ, *Cestovatel Karel Domin*, s. 8–38.

³³ K významu Čelakovského srov. Eva EISNEROVÁ-SPUDILOVÁ, *Význam pražské univerzity pro vývoj botaniky v Čechách v druhé polovině 19. století*, AUC–HUCP 7/2, 1966, s. 33–61, zde s. 44–45, a TÁŽ, *Plant Morphology and Ladislav Čelakovský (1834–1902)*, in: Acta Historiae rerum naturalium nec non technicarum, Praha 1965, s. 103–123.

³⁴ Lucie ČERMÁKOVÁ, *Nová, hezká, německá a česká: dělení pražské univerzitní botanické zahrady (1882–1898)*, Dějiny věd a techniky 49/2, 2016, s. 61–86.

³⁵ J. JANKO, *Vědy o životě*, s. 35.

³⁶ J. JANKO – J. MARTÍNEK, *Domin Karel*, s. 304.

³⁷ Jindra DUCHOŇOVÁ, *Seznam akademických funkcionářů v letech 1882–1939*, Archivní zprávy 1976, s. 14–36, zde s. 29. Srov. také Tomáš HERMANN – Michal V. ŠIMŮNEK, *Univerzita Karlova v Praze – Přírodovědecká fakulta – 90 let*, Praha 2010, s. 8–9, a Břetislav FAJRS, *Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy 1920–1998*, Praha 1998, s. 18–20.

ústav pod Dominovým vedením, který existoval až do roku 1927. Od toho roku působil také jako ředitel Botanické zahrady při téže fakultě.³⁸

Se svou ženou Gabrielou roz. Zdráhalovou (1885–1961) měl K. Domin syna Karla Vladimíra (14. 11. 1916 – 24. 2. 1990), jenž vystudoval nejdříve Přírodovědeckou fakultu a posléze i práva a stal se advokátem působícím v Praze.³⁹ Dominova rodina bydlela od roku 1910 v Praze v Nuslích, posledně v Oldřichově ul. 1.

2. Odborný přínos a zásluhy o ochranu přírody

Dominovy odborné zájmy i přínos byly značně rozsáhlé. V počátcích se věnoval především studiu české květeny, na což navázal pracemi morfologickými. Ty ovšem byly založeny především na vnějších znacích, tzn. rozšířeny o aspekty geografické a ekologické.⁴⁰ Tím platí za průkopníka rostlinné geografie – fyto geografie a geobotaniky, tzn. disciplín zabývajících se vztahem rostlin ke svému prostředí. Specifický byl též jeho zájem o léčivé rostliny (farmakobotanika), který prakticky využil pod gescí rakousko-uherského Ministerstva války roku 1915 ve výboru pro sběr léčivých rostlin (*K. u. k. Kriegsmedikamenten-Kommittee*) v okupované části tehdejšího Ruska.⁴¹

Velmi brzy začal podnikat daleké studijní cesty, a to nejen po Evropě (Královská botanická zahrada v Kew Gardens u Londýna), ale také do tehdy na české poměry značně exotických končin (jihovýchodní Asie, Austrálie). V letech 1916–1931 monograficky publikoval k četným oblastem českým a posléze i československým (Brdy, České Středohoří, Rudohoří, Malé Karpaty, Císařský les, Boubínský prales, údolí Vltavy ad.). Ze systematických monografií lze uvést např. práce týkající se rodu smělek (1907), sedmikrásek (1908), jitrocelů (1933) a divizen (1935). Věnoval se také otázkám teoretické biologie, a to zejména ve vztahu k evoluční teorii.⁴² Přinášel ovšem i důležité konceptuální a metodologické podněty, jak o tom svědčí ve své době reflektovaná geobotanická kniha *Problémy a metody rostlinné sociologie a jejich použití pro výzkum travních a pastvinných porostů republiky Československé* (1923).⁴³ Velkou prací věnoval eurytopním areálům, tzn. bez vyhraněných nároků na prostředí.⁴⁴

Po vzniku Československa prohloubil díky kontinuální finanční podpoře Ministerstva školství a národní osvěty (MŠANO) zejména geobotanický a rostlino-geografický

³⁸ Srov. Václav JIRÁSEK, *Průvodce po botanické zahradě Karlovy university*, Praha 1938, a nejnověji Filip PAULUS – Šárka STEINOVÁ – Jiří ŠTĚCHOVSKÝ, *Univerzitní botanické zahrady v Praze v letech 1775–1945*, Praha 2018.

³⁹ K. Domin nejmladší kromě jiného zastupoval také svého otce při procesu v roce 1946.

⁴⁰ J. JANKO, *Vědy o životě*, s. 216, 219, 226–235.

⁴¹ Archiv bezpečnostních složek (ABS) Praha, sig. 301-61-3, protokolovaná výpověď K. Domina, 23.–24. 12. 1946. Srov. také Zprávy, in: Národní politika 33/161, 12. 6. 1915, s. 4.

⁴² K. DOMIN, *Úvod k novějším teoriím vývojevým*, Praha 1909. V tomto případě se jednalo o velmi spornou práci, kterou napadl zejm. Emanuel Rádl (1873–1942), jenž de facto Domina obvinil z plagiátorství cizojazyčných prací. K tomuto veřejnému sporu s Dominem v kontextu dalších dobových plagiátorských afér srov. Tomáš HERMANN, *Originalita vědy a problém plagiátu. Tři výstupy Emanuela Rádla k jazykové otázce ve vědě z let 1902–1911*, in: Harald Binder – Barbora Krivohlavá – Luboš Velek (edd.), *Místo národních jazyků ve výchově, školství a vědě v habsburské monarchii 1867–1918*, Praha 2003, s. 441–468.

⁴³ K bližšímu rozboru srov. J. JANKO, *Vědy o životě*, s. 375–376.

⁴⁴ Karel DOMIN, *O podstatě areálů eurytopních. Studie fyto geografická*, Praha 1916–1926.

průzkum Slovenska a Podkarpatské Rusi.⁴⁵ Za všechny publikované práce k této problematice uveďme např. *A Phytogeographical Outline of the Zonal Division in the Western Carpathians* (1923), *Květena horského kotle mezi Žďárskou Vidlou a Havranem v Bielských Tatrách* (1925), *Příspěvek k poznání vegetačních poměrů a květeny Malého Havranu v Bielských Tatrách* (1929), *Československé bučiny* (1931) či *Vegetační poměry Kováčovských kopců* (1931). Na terénní práci na východě republiky se podílela celá řada jeho žáků (M. Deyl, J. Dostál, Vl. Krajina, P. Sillinger).⁴⁶ Hluboká znalost a záliba v tatranské flóře ho vedla k formulování myšlenky zvláštní ochrany tohoto území, stal se průkopníkem myšlenky tatranského národního parku, který byl realizován roku 1949 (TANAP) a dnes je biosférickou rezervací UNESCO.⁴⁷ Byl také hlavním editorem reprezentativní práce o Tatrách, jež v meziválečném období vyšla pod gescí Ministerstva veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy *Naše Tatry* (1931). Na vznik Československa svým způsobem navázal i ve svém největším kompendiu, zpracovaném spolu s brněnským kolegou Josefem Podpěrou (1878–1954) z Masarykovy univerzity v Brně, nazvaném *Klíč k úplné květeně Republiky československé* (1928), které mělo téměř 1100 stran a zůstávalo využívanou určovací pomůckou až do 50. let 20. století. To bylo mj. výsledkem strategické dohody s Podpěrou o rozdělení zájmových sfér v oblasti floristického výzkumu v Československu z roku 1919; zatímco Domin si vyhradil zpracování materie z Čech, Slovenska a Podkarpatské Rusi, Podpěra se věnoval pouze Moravě a bývalému tzv. Rakouskému Slezsku.⁴⁸

Velký vliv měl ve své době Domin rovněž na formování zásad ochrany přírody. Jak již bylo uvedeno, uveřejnil roku 1926 s kolektivem spolupracovníků koncepci československo-polského národního parku Vysoké Tatry. Vycházel přitom z vědecké konference, konané o dva roky dříve a týkající se vymezení státní hranice na území Vysokých Tater (tzv. Krakovský protokol). Tehdy bylo mj. doporučeno, aby byl v Tatrách zřízen park po americko-kanadském vzoru. S ochranou přírody je spojen i kontroverzní příběh s ochranou pohoří Brdy. Na začátku byla Dominova publikace *Brdy* (1903), jež byla oceněna finanční prémie ze Simlovy nadace podporující talentované české přírodovědce. O třiadvacet let později se Domin k problematice vrátil obsáhlou studií, která reagovala na zřízení vojenského výcvikového prostoru Jince (1926).⁴⁹

V meziválečném období vstoupil do širšího povědomí veřejnosti především díky cestopisům. Z nich je třeba uvést především *Dvojím rájem* (1911; společně s J. Danešem), v němž ve dvou dílech přiblížil svou cestu z let 1909–1910 na Jávu, Ceylon a po Austrálii,

⁴⁵ M. HUBÁLKOVÁ, *Cestovatel Karel Domin*, s. 22.

⁴⁶ M. BAHENSKÁ – J. JANKO, *Osobní fond Karel Domin*, s. 127.

⁴⁷ Karel DOMIN, *Tatranské obrazy*, Praha 1926; též, *Projekt přírodního parku tatranského*, Praha 1926.

⁴⁸ J. JANKO, *Vědy o životě*, s. 363. Souhrnně v kontextu meziválečné botaniky též Tomáš HERMANN – Jan JANKO, *Století české biologie*, II, *Botanika a související obory po vzniku republiky*, Živa 2019, č. 2, s. 53–56.

⁴⁹ Karel DOMIN, *Studie o vegetaci Brd a povšechné úvahy o dějinách lesních společenstev a o vztazích lesa k podnebí a půdě*, Praha 1926. Domin vyslovil především prognózu o zhoubných následcích odlesnění stovek hektarů lesa na územích budoucích střešnic pro vegetaci, druhovou rozmanitost i místní klima. K tomu se přihlásili i další přední přírodovědci ve zvláštním memorandu. Tyto katastrofické prognózy se nenaplnily a naopak sekundární biotopy, mj. i přírodě blízké mokré louky až zvláštní typy rašelinišť (tzv. blanket bogs), se v roce 2015 staly součástí nově zřízené chráněné krajinné oblasti. Dominův význam pro ochranu přírody připomíná mj. přírodní památka ev. č. 1142, tzv. Dominova skalka v centrální části Chráněné krajinné oblasti Slavkovský les.

knihu *Za jižním sluncem* (1926), která vznikla na základě cest do Středomoří, a čtyřdílný titul *Dvacet tisíc mil po souši a po moři* (1928–1931), jež sepsal po cestě do USA a na Malé Antily při příležitosti mezinárodního botanického kongresu konaného roku 1926 v Ithace.⁵⁰ Svou poslední předválečnou cestu do severní Afriky popsal v knize nazvané *V říši marockého sultána* (1940).⁵¹ Na svých cestách prováděl rozsáhlé sběry, k nimž následně publikoval odborné monografie, jako v případě australské materie pod německým názvem ve dvou svazcích *Beiträge zu Flora und Pflanzengeographie Australiens* (1915–1929). Věnoval se rovněž popularizaci pro ovocnáře a pěstitele či využití koření. Roku 1931 tak čítala jeho odborná bibliografie na 500 prací a na konci jeho života dosáhla přes 800 položek.⁵²

Ruku v ruce s jeho odborným působením šly také organizační aktivity. Roku 1912 inicioval vznik České botanické společnosti (předseda v letech 1914–1945), byl zakladatelem a předsedou Geobotanické Karpatské Unie, založil Ústřední komisi pro sběr léčivých bylin při Ministerstvu veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy (1920), inicioval vznik a byl dlouholetým hlavním redaktorem časopisů *Věda přírodní* (1920–1945; stará řada) či *Acta botanica bohémica* (1922–1947). Byl členem mnoha domácích i zahraničních odborných společností, jako např. Královské české společnosti nauk (1913 mimořádný člen, 1916 řádný člen, 1948 vyškrtnut) či České akademie věd a umění (1919 dopisující, 1921 mř. a 1924 ř. člen).⁵³

3. Politické angažmá, „boj“ o Karolinum a tzv. insigniáda

Domin byl veřejně angažovaným intelektuálem. Ačkoliv později zdůrazňoval, že k politice ho přivedly především zájmy kulturní a odpor proti vyhraněnému stranictví, roli sehrál velmi pravděpodobně mj. i jeho značně ambiciózní naturel. Ve své vlastní výpovědi spojoval počátky s první světovou válkou, v níž se prý měl podílet na protirakouském odboji, za což byl vyznamenán Československou revoluční medailí.⁵⁴ Hned 29. října 1918 vstoupil do Národního výboru jako čestný úředník a později se při prezidiu vlády podílel na vybudování cizineckého úřadu (1918–1919).⁵⁵ V téže době se stal členem Československé národní demokracie, vedené prvním československým ministerským předsedou Karlem Kramářem (1860–1937).⁵⁶

Do širokého povědomí se jako politická figura nicméně dostal až v polovině kritických 30. let poté, co byl 29. května 1933 jednomyslně zvolen rektorem Univerzity Karlovy a 21. září

⁵⁰ K detailnímu popisu Dominových cest srov. M. HUBÁLKOVÁ, *Cestovatel Karel Domin*, s. 46–94; J. MARTÍNEK – M. MARTÍNEK, *Kdo byl kdo: naši cestovatelé*, s. 116–121.

⁵¹ Srov. M. HUBÁLKOVÁ, *Cestovatel Karel Domin*, s. 73–83.

⁵² F. A. NOVÁK, *Prof. Dr. Karel Domin padesátníkem*; J. JANKO – J. MARTÍNEK, *Domin Karel*, s. 305. Srov. rovněž Václav PETŘÍČEK, *Fytogeografické poměry západní části České křídové tabule*, část 1, Praha 1974 (rigorózní práce na Přírodovědecké fakultě UK), s. 136–138 (bibliografický výběr).

⁵³ Alena ŠLECHTOVÁ – Josef LEVORA, *Členové České akademie věd a umění 1890–1952*, Praha 2004, s. 59–60. Pro členství v zahraničních společnostech srov. *Who's Who in Central and East-Europe 1933/34*, Zurich 1935, s. 216–217.

⁵⁴ ABS Praha, sig. 301-61-3, protokolovaná výpověď K. Domina, 23.–24. 12. 1946.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ K významu K. Kramáře srov. Josef BÍLEK – Luboš VELEK, *Karel Kramář (1860–1937)*, Praha 2010.

1933 uveden v úřad.⁵⁷ Na první schůzi akademického senátu 20. října 1933 byl schválen návrh historika a univerzitního archiváře Václava Vojtíška (1883–1974) z předešlého roku na zřízení univerzitního muzea v budově Karolina a současně měl být vyřešen i palčivý problém univerzitního archivu.⁵⁸ S tímto záměrem celkem logicky souviselo naplnění §3 (vlastnictví Karolina) a §5 (předání insignií, jež měla ve správě Německá univerzita) tzv. Marešova zákona o UK č. 135/1920, který byl od samého přijetí negován německou akademickou obcí.⁵⁹ Zanedbané a do pozemkových knih nepřeepsané Karolinum mělo být navíc reprezentativně upraveno a opraveno s výhledem na blížící se 600. výročí UK v roce 1948; zdrojem měly být mj. i výnosy národní sbírky.⁶⁰ Vyznáváje zásadu *Lex civium dux*,⁶¹ Domin ke své motivaci po válce uvedl: „*Jako rektor při slavnostní instalaci skládal jsem slib na knihu s univerzitním zákonem z roku 1920, který v tu dobu byl stále ještě neproveden. Podle svého zvyku plnit své povinnosti, řekl jsem si, že stůj co stůj provedu nesplněný zákon.*“⁶² Jednalo se svým způsobem vlastně o situaci více než symbolickou, kdy kutnohorský rodák chápal historicky naplnění nejen zakládací listiny Karla IV., ale také kutnohorského dekretu z roku 1409.⁶³ Původně majetková a administrativní záležitost měla ovšem neobyčejný potenciál pro politizaci a změnila se v kauzu *sui generis*, která se zpravidla – a poněkud zjednodušeně – shrnuje pod pojem tzv. insigniády.⁶⁴ Intabulace (zavkládování) Karolina byla provedena 14. února 1934. Předání insignií (rektorských a děkanských žezel, zlatých a pozlacených řetězů hodnostářů zrušených doktorských sborů a pečeti), na něž přednesl požadavek 20. října 1933, se nakonec uskutečnilo výnosem MŠANO z 20. listopadu 1934. Dominovi samotnému politický rozměr celé kauzy samozřejmě neunikal. V souladu se svou pravicovou politickou orientací ho chápal především jako „*střetnutí myšlenky národní s obojakoostí, opatrnickvím a více méně zastíraným germanofilstvím naší levice*“.⁶⁵ Naproti

⁵⁷ Srov. instalační přednášku Karel DOMIN, *Ochrana přírody s hlediska biologa*, Praha 1933; TÝŽ, *Můj rektorský rok*, in: Karel Domin – Josef Hutter – Václav Vojtíšek, *Karolinum – statek národní*, Praha 1935, s. 22–28; TÝŽ, *Můj rektorský rok*, Praha 1934, s. 52–55. Dále srov. Jan HAVRÁNEK, *Rozmach a perzekuce*, in: Jan Havránek – Zdeněk Pouta (edd.), *Dějiny Univerzity Karlovy, IV, 1918–1990*, Praha 1998, s. 19–60, zvl. s. 41–45.

⁵⁸ Adam HORKÝ, *Dějiny ve vlastní režii*, AUC-HUCP 55/2, 2015, s. 17–80.

⁵⁹ Karel DOMIN, *Marešův univerzitní zákon z 19. února 1920 a boj o Karolinum*, in: K. Domin – J. Hutter – V. Vojtíšek, *Karolinum – statek národní*, s. 8–21. Ke genezi srov. K. DOMIN, *Můj rektorský rok*, 1934, s. 68–97. Dále srov. Jan HAVRÁNEK – Zdeněk POUTA (eds.), *Dějiny Univerzity Karlovy, IV, 1918–1990*, Praha 1998, s. 20–23. K Marešovi srov. Vilém LAUFBERGER, *František Mareš*, *Časopis lékařů českých* 81/8, 1942, s. 209–212.

⁶⁰ K. DOMIN, *Můj rektorský rok*, 1934, s. 24, 98–107, 126–151. K nejstarší historii Karolina a vazbě na kutnohorský rod Rotlevů srov. Michal SVATOŠ, *Obecné učení (1347/8–1419)*, in: Michal Svatoš (ed.), *Dějiny Univerzity Karlovy, I, 1347/48–1622*, Praha 1995, s. 27–100, zde s. 42–46. Dále srov. Josef PETRÁŇ, *Karolinum. Historický klenot Univerzity Karlovy*, Praha 1995.

⁶¹ K. DOMIN, *Můj rektorský rok*, 1934, s. 23.

⁶² ABS Praha, sig. 301-61-3, protokolovaná výpověď K. Domina, 23.–24. 12. 1946.

⁶³ K. DOMIN, *Můj rektorský rok*, 1934, s. 22, 23.

⁶⁴ Tamtéž, s. 155–159. Dále srov. především Jiří MÜLLER, „*Insigniáda*“ na stránkách *Přítomnosti*, Praha 2013 (bakalářská práce PedF UK); Tomáš PASÁK, *Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945*, Praha 1999, s. 145–151; J. HAVRÁNEK, *Rozmach a perzekuce*, s. 41–45; Karel KUČERA – Miroslav TRUC, *Poznámky k fašizaci německé univerzity pražské*, AUC-HUCP 1, 1960, s. 203–228. K dnes ztraceným insigniím srov. Karel HRUZA, *Der deutsche Insignien- und Archivalienraub aus der Prager Universität 1945*, *Bohemia* 48/2, 2008, s. 349–411; OTTO HERBER, *Insignie, medaile, taláry Univerzity Karlovy*, Praha 1987, s. 11, 27–38, a k jejich zobrazení viz K. DOMIN – J. HUTTER – V. VOJTÍŠEK, *Karolinum – statek národní*, s. XVIII, XIX, a Alžběta BIRNBAUNOVÁ, K navrácení historických insignií Karlově universitě, in: *Pestrý týden* 1. 12. 1935, s. 5. Srov. také M. HUBÁLKOVÁ, *Cestovatel Karel Domin*, s. 28–31.

⁶⁵ K. DOMIN, *Můj rektorský rok*, 1934, s. 22. Pro příznačně polarizovanou dobovou argumentaci srov. *Pravda a právo zvítězí. Poučné obrázky z fronty proti obhajobě práv české Karlovy university*, in: *Národní listy* 73/127, 11. 5. 1934, s. 2.

tomu hlasy z protivného tábora mu vytýkaly, že jako „*rektor naplnil rok svého úřadování politickou agitací pro kartel oposice, aniž se universita dovedla proti jeho politickostranické činnosti ohradit*“.⁶⁶ Dominův nacionalismus pak byl označen za „*duté, otřelou lyrikou naperfumované heslo, přijímané jako všelék*“.⁶⁷

Události let 1933–1934 zvýšily Dominovu popularitu v krajně pravicových kruzích.⁶⁸ To ostatně považovali jeho političtí odpůrci za hlavní motivaci, kterou neopomněli připomenout ani s dlouhým časovým odstupem na počátku 60. let 20. století: „*Sémě svého zrádovství zastírali [čeští fašisté – pozn. aut.] protiněmeckými hesly. Pokusili se rozpoutat vlnu nacionálního šovinismu a tím strhnout na sebe ty vrstvy, které odmítaly německý fašismus, ale neznaly ještě skutečnou cestu boje proti tomuto barbarskému nebezpečí. V této situaci čeští fašisté hledali do svého čela muže, kterého mohli postavit proti komunistům i proti tzv. hradní buržoazii. Tímto mužem se měl stát Karel Domin, vědec a rektor university, ‚nadstranicky poctivý‘ vlastenec, který nebyl dosud kompromitován styky se Živnobankou ani styky s košilemi různých barev, ani s bojůvkami stávkokazů a židobijců. Jak představit tohoto ‚čestného vlastence‘ českému lidu? Jak upřít zrak mnoha dobrých českých a slovenských lidí k tomuto ‚hrdinovi‘, jenž má vyvést národ z tíživé situace politické a hospodářské? Kde prezentovat rektora Domina? Samozřejmě na universitě. Samozřejmě v kulturním a vědeckém středisku národa, kde mají být střeženy a rozvíjeny nejlepší kulturní tradice národa. Samozřejmě na půdě ‚zcela apolitické‘ a celonárodní, kde šidlo v pytlí nejlíp schováš. A to tím spíše na universitě, protože se tu najde i dobrá stafáž. V buržoazní republice byla přece na vysokých školách soustředěna ‚zlatá mládež‘, synkové továrníků, zelená mládež z dvorů velkostatkářů a velkých sedláků, ale i synkové bohatých advokátů a lékařů.*“⁶⁹

Vlajka, která se krátce předtím (1928–1930) ustavila na obrysu studentských požadavků, aby byl zaveden numerus clausus pro židovské studenty, příklonu ke stavovskému zřízení a tzv. křesťanské morálce, věnovala Dominovi čestný diplom, který měl viset na čestném místě v jeho pracovně Botanického ústavu.⁷⁰ Ten proti tomu rozhodně neprotestoval, mj. kvůli angažmá jeho univerzitního kolegy a patrně politického vzoru Františka Mareše ve Vlajce.⁷¹ Navíc Vlajka touto dobou usilovala o spolupráci s polskými nacionalisty, což Dominovi konvenovalo.⁷² Když v roce 1935 bylo zřejmé, že dosavadní místopředseda Národního shromáždění za národní demokracii František Lukavský (1874–1937) nebude již ze zdravotních důvodů kandidovat, otevřela se pro Domina možnost dalšího politického působení. Přijal po něm mandát za nově ustanovené Národní sjednocení, jehož součástí se

⁶⁶ V. KOVÁŘ, *Jeho rektorský rok*, in: Přítomnost 12/7, 20. 2. 1935, s. 101–103.

⁶⁷ Tamtéž, s. 103.

⁶⁸ Srov. Karel DOMIN, *Pravda o boji o naši univerzitu*, Praha 1934. Tato kniha, která vyšla i německy a vedle Domina do ní přispěl mj. i F. Mareš, byla publikována jako sv. 4 v Knihovně kulturního odboru Vlajky.

⁶⁹ Zoltán BOREK – Jaroslav LHOTKA, *Studentské bouře*, in: Za lepší časy. Sborník statí vzpomínek na studentské pokrokové hnutí třicátých let, Praha 1963, s. 96–104, zde s. 97. K politické polarizaci způsobené tzv. insigniádou srov. Ivan PFAFF, *První protifašistický manifest českých intelektuálů*, in: Český časopis historický 91/2, 1993, s. 247–267.

⁷⁰ ABS Praha, sig. 13394, protokolovaná výpověď F. Nováka, 27. 12. 1946.

⁷¹ Ivo PEJČOCH, *Fašismus v českých zemích. Fašistické a nacionálněsocialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922–1945*, Praha 2011, s. 126–150. Srov. také Petr MAŇKOS, *Vztah mezi československými fašistickými a fašizujícími stranami v období první republiky*, Praha 2012 (diplomová práce FSV UK).

⁷² T. PASÁK, *Český fašismus*, s. 137.

stala také původní národní demokracie a do jehož vedení na Plzeňsku Domin vstoupil.⁷³ Ve volbách byl dne 19. května 1935 zvolen poslancem, přičemž se opakovaně dosti agresivně vyslovoval za národní a nikoli národnostní stát, tzn. i proti požadavkům Sudetoněmecké strany (SdP). Národní sjednocení zaměřoval protihenleinovskými a protikomunistickými; požadoval zákaz obou stran.⁷⁴ Politiku prezentoval protistranicky, především kulturně a „hraničářsky“, což mj. shrnul do sloganu: „*silný a zdravý národní stát československý, hospodářsky pevný, přející vzdělanosti a dávající každému občanu plnou svobodu*“.⁷⁵ Protiněmeckou národoveckou linii, někdy dobově označovanou rovněž jako tzv. integrální národovectví, podpořil nejen kritikou Karla H. Franka (1898–1946) v Národním shromáždění, ale např. i požadavkem na zrušení jedné německé techniky.

Po Mnichovu se stal předsedou Akce národní obrody (ANO), které se ustanovilo 30. října 1938 na základě výzvy „Národe“ v Národních listech, a záhy přešel do Strany národní jednoty, která vznikla 18. listopadu 1938.⁷⁶ V ANO se sloučily antisemitská Árijská jednota, části Národní demokracie a Hnutí mladých advokátů a lékařů. Brojila proti „internacionalismu a nezdravému humanitářství“ a prosazovala boj proti dosavadnímu systému politických stran.⁷⁷ Požadovala zavedení stavovského řádu, byla vyhraněně antisemitská a vyžadovala „řešení rasové otázky“.⁷⁸ Zajímavé je, že vedle předních představitelů šlechty (J. Lobkowicz, K. Schwarzenberg) byli ve vedení ANO účastní i další akademičtí činovníci UK, jako např. kardiolog Stanislav Mentl (1894–1981), gynekolog Josef (Joe) Gruss (1884–1968), právník Vilém Funk (1875–1955) či muzikolog Josef B. Foerster (1859–1951).⁷⁹

4. Okupace a válka

V atmosféře všeobecné pomnichovské deprese a nerealistických očekávání do budoucna se v březnu 1939 Domin vyslovil pro rovnoprávnou spolupráci s Němci.⁸⁰ Po 15. březnu 1939 přivítal výstavbu „*nové totalitní strany*“ (Národního souručenství), která se podle něj měla stát „*nerozbornou stavbou z kvádrů*“.⁸¹ Krátce nato se nicméně z veřejného života stáhl. Po 17. listopadu 1939 končí i jeho univerzitní kariéra, i když mohl až do srpna 1940 stále navštěvovat svůj ústav a využívat knihovnu.⁸² Po 17. listopadu 1939 stál až do jeho násilné likvidace rovněž v čele tradičního spolku *Mensa academica*. Po tomto datu mohl vybavení ústavu přesunout na Albertov 6, respektive od 20. listopadu 1941 do Budečské

⁷³ Tamtéž, s. 143–145, a také Veronika VOZŇAKOVÁ, *Vliv českého fašismu na Národní demokracii a její podoby*, Praha 2016, s. 59–61 (diplomová práce FSV UK).

⁷⁴ T. PASÁK, *Český fašismus*, s. 182–183.

⁷⁵ ABS Praha, sig. 301-61-3, protokolovaná výpověď K. Domina, 23.–24. 12. 1946.

⁷⁶ Jan RATAJ, *Návrat a nástup. Český systémový koncept krajně pravicového řádu za druhé republiky*, Politologická revue 12/1, 2006, s. 54–80; Jan GEBHART – Jan KUKLÍK, *Druhá republika 1938–1939. Svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*, Praha 2004; Jan RATAJ, *O autoritativní národní stát. Ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938–1939*, Praha 1997.

⁷⁷ Cit. dle T. PASÁK, *Český fašismus*, s. 227.

⁷⁸ T. PASÁK, *Český fašismus*, s. 227.

⁷⁹ V. VOZŇAKOVÁ, *Vliv českého fašismu*, s. 43.

⁸⁰ Srov. Karel DOMIN, *Naše spolupráce s Němci*, Nedělní list 13/64, 5. 3. 1939, s. 1.

⁸¹ Karel DOMIN, *Do vlastních řad*, Moravská orlice 77/118, 23. 5. 1939, s. 2.

⁸² ABS Praha, sig. 13394, protokolovaná výpověď F. Nováka, 27. 12. 1946.

ul. 6 v Praze, kde měla sídlo stále pracující Ústřední komise pro sběr léčivých rostlin.⁸³ Tu Domin založil již roku 1919/1920, později ji převzalo Ministerstvo veřejného zdravotnictví a během protektorátu spadala pod Státní zdravotní ústav.⁸⁴ Toto institucionální krytí mu umožnilo pokračovat v podstatě ve velkolepém projektu, tzv. floristické akci, jejímž cílem bylo vydání katalogu komplexní květeny na území Československa, respektive za daných okolností Čech a Moravy. Jeho vznik ohlásil v tisku již na podzim 1938, nicméně celý projekt se dosti paradoxně rozběhl až během okupace. Akce byla tvořena především pracovníky uzavřeného Botanického ústavu PřF UK a současně členy České botanické společnosti; v letech 1940–1945 se na ní mělo podílet až 700 spolupracovníků.⁸⁵ Maximum údajů bylo Dominem zaneseno do jeho kartotéky, částečně zpracováno v citovaných příspěvcích v *Acta Botanica Bohemica*. Nashromážděný herbářový materiál dodnes představuje zřejmě největší nárazový přírůstek Herbářových sbírek UK, kam byl po válce přesunut. Výsledky tzv. floristické akce nicméně byly zúročeny a vytěženy až v poválečném období.⁸⁶ Práce na květeně Československa převzala mladší generace botaniků pod vedením Josefa Dostála (1903–1999). V letech 1948–1950 vznikla zejména za použití podkladů akce dvoudílná publikace ke květeně ČSR, na kterou navázaly klíče k úplné květeně ČSR.⁸⁷ Sám Domin pořizoval excerpta a záznamy k české floristice, které byly publikovány teprve dlouho po skončení války a Dominově smrti pod redakcí Jána Futáka (1914–1980) jako *Bibliografía k flóre ČSR do r. 1952*.⁸⁸ Z válečného období pocházejí i v podstatě monograficky zpracované výsledky Dominova floristického výzkumu ze Mšenska.⁸⁹ Konečně ještě koncem 60. let 20. století se v suterénním skladu Katedry botaniky PřF UK v Benátské ulici nacházely balíky nsvázaných knih, jež nikdy nebyly oficiálně distribuovány. Jedná se o téměř pětisetstránkovou Dominovu monografii *Užitkové rostliny domácí i cizí*, vydané nakladatelstvím J. R. Vilímek roku 1944.⁹⁰

Samostatnou kapitolu z období okupace představuje (opět) zvýšený zájem o léčivé rostliny a jejich využití. Tehdy totiž chyběla na trhu většina zboží importovaného z území nacházejícího se mimo Velkoněmeckou říši, což v lékárnictví vedlo mj. k upřednostňování galeník před syntetickými léčivy, respektive rozvíjení farmakognozie. Domin měl i v této oblasti výsadní postavení. Již roku 1923 publikoval důležitý přehled, na který bylo možné za druhé světové války navázat.⁹¹

⁸³ Tamtéž, 301-61-3, protokolovaná výpověď K. Domina, 23.–24. 12. 1946.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ J. JANKO – J. MARTÍNEK, *Domin Karel*, s. 305.

⁸⁶ Maximum příspěvků z floristické akce bylo publikováno v *Acta Botanica Bohemica: opes praestante ministerio instructionis publicae*, která vycházela pod redaktorstvím K. Domina a J. Podpěry v letech 1922–1947.

⁸⁷ Josef DOSTÁL, *Květena ČSR a ilustrovaný klíč k určování všech cévnatých rostlin, na území Československa planě rostoucích nebo běžně pěstovaných*, I–II, Praha 1950.

⁸⁸ Ján FUTÁK – Karel DOMIN, *Bibliografía k flóre ČSR do r. 1952*, Bratislava 1960. Srov. M. BAHENSKÁ – J. JANKO, *Osobní fond Karel Domin*, s. 128.

⁸⁹ Karel DOMIN, *Prodromus květeny Mšenská s úvodní státi o vegetačních poměrech Mšenska až k Polabí u Mělnické Vrutice a západnímu okraji Mladoboleslavská*, *Acta Botanica Bohemica* 13, 1941, s. 1–235 (vyšlo 1942).

⁹⁰ Karel DOMIN, *Užitkové rostliny domácí i cizí* (= *Rostlinopis*, sv. X, díl 1), Praha 1944.

⁹¹ Karel DOMIN – Eduard SKARNITZEL, *Léčivé rostliny obecné potřeby*, Praha 1941. Kromě této publikace vyšly během protektorátu ještě Sebald KRKOŠKA, *Pěstování rostlin léčivých a kořených* (= *Rostlina a člověk*, sv. 2), Praha 1941, dále dvoudílná práce František DLOUHÝ, *Léčivé rostliny*, I–II, Praha 1940–1941, třetí vydání knihy Karla JANDY, *Nomina atque synonyma pharmaceutica et technica*, Praha 1941–1942, a konečně Karel PEJML, *Naše léčivé rostliny / Unsere Heilpflanzen*, Praha 1943. Časopis *Léčnické listy* vydal v roce 1940 brožuru *Dosování drog a názvosloví léčivých rostlin* od PhMr. Z. Blažka. Druhá příručka měla pět částí. V první byly

Od 1. května 1942 byl dán na dovolenou s čekatelným, což bylo po válce přisuzováno jeho až překvapivě dobrým vztahům s představiteli Německé Karlovy univerzity (*Deutsche Karls-Universität*), zejména komisařem pro uzavřenou Přírodovědeckou fakultu UK, botanikem a příslušníkem SS, profesorem Viktorem Denkem/Czurdou (1897–1945). Z druhé ruky se dochovalo poválečné svědectví, že „v době okupace byly v profesorském sboru přírodovědecké fakulty německé university vzneseny stížnosti na mírný postup vůči profesorovi Dominovi ze strany Němců, že však profesor Czurda-Denk prohlásil, že Dominova činnost byla již náležitým způsobem prověřena, a to již od doby starého Rakouska, a že je Dr. Domin s hlediska německého vyhovující“.⁹² I když byly Dominovy protiněmecké postoje z let 1933–1938 okupačním místům bezesporu velmi dobře známy a jeho úloha z let 1933–1934 rozhodně nebyla zapomenuta, kromě jednoho výsledku na pražském gestapu, který ovšem zmiňuje pouze sám Domin, ho nacistické úřady žádným způsobem nepronásledovaly.⁹³ Jen na okraj v této souvislosti uvedme, že tak vlastně sdílel osud svého kolegy z PřF UK a prezidentského kandidáta z roku 1935, botanika a pozdějšího akademika Bohumila Němce (1873–1966), kterého německé úřady také nepronásledovaly. Po válce Domin také zdůraznil odbojové aktivity ve skupině „M-39 – Nová cesta“.⁹⁴ Doložena nebyla ani žádná Dominova přímá denunčiací apod. Při svém prvním poválečném výsledku k tomu pouze uvedl: „Za německé okupace jsem ani nepsal ani nijak veřejně nevystupoval. Pokud jsem něco publikoval, týkalo se to jedině a výlučně mého vysokoškolského oboru, botaniky.“⁹⁵ Doplňme jen, že teprve za války (1940) vyšel i již zmíněný cestopis *V říši marockého sultána*.⁹⁶

5. „Očista“

Hned na první schůzi obnoveného profesorského sboru PřF UK po osvobození byla ustanovena očistná komise coby disciplinární instance fakulty, neboť ještě nebyl ustanoven akademický senát.⁹⁷ Ta byla posléze uznána ministerstvem školství (MŠANO) a opírala svou činnost o §4 zákona č. 79/1919 ze dne 13. února 1919; mohla ovšem iniciovat návrh toliko na zatímní (dočasné) penzionování.⁹⁸ Poté, co Ústřední rada odborů nechala rozeslat 25. července 1945 oběžník, nařizující mj. rovněž očistu vysokých škol, měly být podle MŠANO bezodkladně hlášeny jednotlivé případy. To se týkalo i K. Domina.⁹⁹

abecedně seřazeny matečné rostliny jednotlivých drog. U každé rostliny byla uvedena čeleď, název drogy, léčebná indikace a terapeutická dávka. Dále byl uveden abecední seznam drog s příslušnými matečnými rostlinami, názvy a charakteristika farmakologických skupin, a tři slovníčky (latinský, český a německý). K podobě sběru a zpracování léčivých rostlin v meziválečném období srov. Emanuel SENFT, *Léčivé rostliny. Návod k poznání a sbírání našich domácích a pěstovaných léčivých bylin*, Praha 1922.

⁹² ABS Praha, sig. 13394, protokolovaná výpověď F. Nováka, 27. 12. 1946.

⁹³ Tamtéž, 301-61-3, protokolovaná výpověď K. Domina, 23.–24. 12. 1946. K tzv. insigniádě srov. Wolfgang WOLFRAM VON WOLMAR, *Prag und das Reich. 600 Jahre Kampf deutscher Studenten*, Dresden 1943, s. 555–565.

⁹⁴ ABS Praha, sig. 301-61-3, protokolovaná výpověď K. Domina, 23.–24. 12. 1946.

⁹⁵ Tamtéž, protokolovaná výpověď K. Domina, 5. 3. 1946.

⁹⁶ Karel DOMIN, *V říši marockého sultána* (= Spisy musejní, č. 188), Praha 1940.

⁹⁷ AUK Praha, fond Filozofická fakulta (dále f. FF), os. spis Domin K., přípis PřF UK MŠANO ve věci návrhu přesunout K. Domina na trvalý odpočinek, 28. 11. 1945.

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ Srov. M. HUBÁLKOVÁ, *Cestovatel Karel Domin*, s. 35.

Dominovi byl mezitím 15. května 1945 zakázán vstup do znovuotevřené fakulty. On sám přitom již odevzdal vyplněný dotazník a dále vyčkával ve svém bytě, přičemž své poměry viděl dosti chmurně: „*Mohu pohříchu konstatovati, že moje pracovní možnosti se zhoršily i vůči oněm z doby německé okupace.*“¹⁰⁰ Kvůli takto chápané újmě z doby okupace později mj. také požádal o refundaci ušlých výplat služebních požitků v souvislosti s odškodněním podle dekretu prezidenta republiky č. 53/1945 Sb. o odškodnění křivd československým veřejným zaměstnancům.¹⁰¹ Očistná komise PŘF UK na své schůzi dne 26. července 1945 konstatovala, že za „dnešních poměrů“ je další Dominovo akademické působení nežádoucí.¹⁰² Její elaborát byl poté schválen profesorským sborem PŘF UK.¹⁰³ Záhy nato, 30. července 1945, ho projednávala mezitím ustanovená závodní rada PŘF UK. Ta ho přijala za svůj v téměř doslovném znění, respektive v jistých ohledech ho ještě přiostrčila v tom smyslu, že zakázala Dominovi jakékoliv veřejné působení i do budoucna, což ovšem bylo zcela mimo její kompetence. Toto rozhodnutí bylo za předsednictví docenta RNDr. Vladimíra Krajiny (1905–1993) schváleno jednomyslně.¹⁰⁴ Ve věci Dominova hlavního provinění se mj. dosti vágně konstatovalo, že „*politický směr zastávaný tehdy (před rokem 1939 – pozn. aut.) Dominem byl v úzké ideové souvislosti s nejreakčnějšími a naši republiky nejvíce nepřátelskými politickými směry té doby. To se ještě jasněji projevilo za doby tzv. druhé republiky. Tento politický směr úplně ztroskotal nejen mocensky, ale také morálně.*“¹⁰⁵ A dále: „*Závodní rada a profesorský sbor pokládaly za vyloučeno, aby profesor, který se způsobem tak bojovným exponoval pro tento politický směr a kompromitoval tím částečně universitu Karlovu, setrval za dnešních poměrů v aktivní službě.*“¹⁰⁶ Praktickým důsledkem tedy bylo, že Dominovi byla zapovězena činnost a že se měl zdržet výkonu veškerých úředních úkonů ve vztahu k Botanické zahradě. Následující den, 31. července 1945, bylo o tomto rozhodnutí závodní rady vyrozuměno MŠANO, které ho ovšem vrátilo zpět k projednání, neboť chtělo pravděpodobně předejít případným výtkám z podjatosti.¹⁰⁷ Tehdejší děkan přírodovědecké fakulty Viktor Trkal (1888–1956) zároveň velmi korektně umožnil Dominovi, aby se k výtkám vyjádřil. Ten o tuto možnost velmi usiloval, ale dostal ji až v únoru 1946.¹⁰⁸ Nicméně očistná komise PŘF UK trvala na svém původním stanovisku a 14. listopadu 1945 profesorský sbor pod předsednictvím Františka A. Nováka (1892–1964) v bodu 27 jednomyslně potvrdil stanovisko komise a navíc ještě podpořil přeložení Domina na trvalý odpočinek s ohledem na uvolnění systemizovaného místa pro Jindřicha Suzu (1890–1951).¹⁰⁹

Kauza tak pokračovala i v roce 1946. Očistnou komisí byly shromažďovány další doklady, které měly sloužit v Dominův neprospěch. V lednu 1946 jí poslal své svědectví

¹⁰⁰ AUK Praha, f. FF, os. spis Domin K., dopis K. Domina děkanu PŘF UK V. Trkalovi, 18. 7. 1945.

¹⁰¹ Tamtéž, přípis děkanství PŘF UK MŠANO ve věci odškodnění K. Domina, 1. 7. 1946.

¹⁰² Tamtéž, přípis PŘF UK MŠANO ve věci návrhu přesunout K. Domina na trvalý odpočinek, 28. 11. 1945.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Tamtéž, přípis očistné komise PŘF UK MŠANO ve věci K. Domina, 31. 7. 1945.

¹⁰⁵ ABS Praha, přípis MV národnímu prokurátorovi ve věci trestního oznámení na K. Domina, 4. 1. 1947.

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ Tamtéž, přípis MŠANO děkanství PŘF UK o postupu podle § 1 vl. nařízení č. 9/1945 Sb., 27. 9. 1945.

¹⁰⁸ M. HUBÁLKOVÁ, *Cestovatel Karel Domin*, s. 35.

¹⁰⁹ AUK Praha, f. FF, os. spis Domin K., výpis z protokolu o schůzi profesorského sboru PŘF UK, 14. 11. 1945; tamtéž, přípis PŘF UK MŠANO ve věci návrhu přesunout K. Domina na trvalý odpočinek, 28. 11. 1945; tamtéž, přípis děkanství PŘF UK MŠANO ve věci urgency penzionování K. Domina, 11. 10. 1946. Srov. M. HUBÁLKOVÁ, *Cestovatel Karel Domin*, s. 36.

o Dominově chování v říjnu 1938 na soukromé oslavě v Plzni zaměstnanec MŠANO a v únoru doplnil zaměstnanecké radě své vyjádření někdejší Dominův asistent Josef Dostál (1903–1999).¹¹⁰ Zmínil skutečnosti pro i proti, přičemž podle něj měla v Dominův neprospěch hovořit hlavně jeho „nekolégiálnost“, egoismus, vyhraněné pravicové politické zaměření a i jistá hamižnost; naopak připouštěl záchranu řady asistentů během okupace před totálním nasazením (včetně sebe sama) v Komisi pro sběr léčivých rostlin.¹¹¹

Když se ovšem zdála záležitost Dominovy další budoucnosti ustrnout na mrtvém bodě, vložilo se do jeho kauzy Ministerstvo vnitra (MV), které měla pod kontrolou komunistická strana, přičemž popud není zcela zřejmý. Během prvních dvou měsíců roku 1946 Zemský odbor bezpečnosti II při MV zpracovával k Dominově kauze podklady a mj. referoval o stolní společnosti „Docenti“, jíž měl Domin předsedat a zároveň se snažit o získání profesury na Slovensku, pravděpodobně v Bratislavě.¹¹² Současně byl rovněž na MV připravován přehled jeho starších politických článků z 30. let, zejména pak z let 1938 a 1939.¹¹³

Počátkem března 1946 proběhlo jednání zástupců MV s náměstkem národního prokurátora (JUDr. Grospič), na němž bylo rozhodnuto, že na Domina bude uvalena vyšetřovací vazba podle § 3 dekretu prezidenta republiky č. 16/1945, jehož skutkovou podstatou byla propagace fašismu a nacismu.¹¹⁴ Konstatovalo se, že o Dominovi je známo, že „*jest osobou vysloveně fašistického smýšlení a hlavně zuřivým odpůrcem demokratických zásad presidenta dr. Beneše*“.¹¹⁵ Následující vyšetřování se mělo týkat hlavně jeho vztahu k Vlajce, a to především v období protektorátu, a dále také, což je třeba z pohledu možné odborné kolaborace považovat za nejdůležitější, odevzdání 38 velkých map německým úřadům o rozšíření léčivých rostlin v protektorátu, které ovšem Domin sám zmínil již před očištnou komisí PřF UK.¹¹⁶ K zatčení došlo 5. března 1946 a z vyšetřovací vazby krajského soudu trestního v Praze byl propuštěn 20. dubna 1946.¹¹⁷ Ještě téhož dne s ním byla sepsána jednostránková protokolovaná výpověď.¹¹⁸

Mezitím vyšetřovatelé sbírali podklady, tedy zejména předválečné Dominovy politické články. Dominova kauza měla podle nich čtyři poněkud nesourodé linie: 1) činnost a vztah k Vlajce, 2) styky s jejími představiteli (zejména Rys-Rozsévač), 3) členství v ANO a 4) vyhotovení a předání výše uvedených map.¹¹⁹ Druhý, obsáhlejší výslech proběhl až o Vánocích roku 1946 a Domin v něm podrobně všechna obvinění odmítl. Doplnil navíc, že během protektorátu nebyl členem ani Svazu pro spolupráci s Němci ani Ligy proti bolševismu, že byl 29. července 1942 vyslýchán na pražském gestapu kvůli „krádeži insignií“, rozumějme tzv. insigniádě z roku 1934, a roku 1944 varován, že je gestapem sledován.¹²⁰

¹¹⁰ Srov. Lubomír HROUDA, *Josef Dostál (1903–1999)*, in: *Živa* 60/4, 2012, s. 70, a KRAHULEC, *Karel Domin*, s. 65.

¹¹¹ AUK Praha, f. FF, os. spis Domin K., dopis J. Jelínka zaměstnanecké radě PřF UK, 15. 1. 1946; tamtéž, dopis J. Dostála, člena zaměstnanecké rady PřF UK, 2. 2. 1946, a tamtéž, přípis děkana PřF UK MŠANO, 8. 2. 1946.

¹¹² ABS Praha, sig. 10619, zpráva ZOB II nazvaná Reakce profesorských kruhů, 8. 2. 1946.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ ABS Praha, fond 2M, sig. 111009, záznam o jednání s JUDr. Grospičem, 6. 3. 1946.

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ Tamtéž, sig. 11009, přípis výkonné skupině MV, 28. 11. 1946, a tamtéž, sig. 13394, záznam pro domo – zpráva o zatčení, 8. 3. 1946.

¹¹⁸ Tamtéž, protokolovaná výpověď K. Domina, 5. 3. 1946.

¹¹⁹ Tamtéž, rukopisná poznámka k Dominově výslechu, 5. 3. 1946.

¹²⁰ Tamtéž, protokolovaná výpověď K. Domina, 23.–24. 12. 1946.

Dále konkretizoval své údajné odbojové angažmá ve skupině „M-39“, respektive ve vršovicko-vinohradské odbočce mykologické společnosti.¹²¹ Ke svému poměru k prezidentu republiky (E. Benešovi) a jeho politice uvedl, že se jednalo toliko o rozdílné pohledy na politickou realitu, a to především v období Mnichova, což doložil svým úvodníkem z 18. září 1938; ten mj. zakončil: „*Zachování míru je jistě žádoucí, ale shnilý mír, mír ponižující, mír, který nerespektuje základní zásady demokracie a šlape po právech svrchovaného státu, takový mír je horší než válka.*“¹²² Ohledně jeho odbojového angažmá byl vyslechnut Ing. Josef Friedl (nar. 1888), bývalý šéfredaktor Národních listů, který měl skupinu vést a který uvedl, že tato skupina, jež ovšem nebyla po válce součástí Svazu národní revoluce, „*měla za okupace 8 popravených a umučených a úzce spolupracovala s gen. Lužou a gen. Eliášem*“. Jeho affidavit pro Domina pak vyzněl takto: „*Dr. Domin osvědčil se jako statečný pracovník, který ani v dobách všeobecné deprese nezakolísal. Za okupace stranicko-politicky vůbec nepracoval. Tvrdil, že jeho dřívější vstup do politiky byl omylem, že je v podstatě vědec a že do politiky šel jen na přímou výzvu Dr. Kramáře (...) Vůči emigraci měl poměr naprosto kladný.*“¹²³ Současně byli vyslechnuti i další svědkové (Josef Kliment, Josef Dostál a František Novák), jejichž údaje byly ovšem spíše na úrovni dojmů či informacemi z druhé ruky. V dubnu 1947 Národní soud (NS) Domina při přelíčení, během něhož byl zastupován svým synem, který byl advokátem, obžaloby zprostil.

Otevřená ovšem stále zůstávala otázka jeho návratu na přírodovědeckou fakultu, proti čemuž se opět zásadně vyslovila její zaměstnanecká rada.¹²⁴ Po osvobození Národním soudem zaměstnanecká rada PřF UK pod vedením Františka A. Nováka (1892–1964) dodala, že výsledek líčení před NS pro ni není relevantní, neboť NS nemohl posuzovat Dominovu „*asociálnost*“, jež „*nebyla a nemohla být soudem projednávána*“.¹²⁵ Proti jeho reaktivaci se navíc vyslovily i studentské organizace: „*Nedovedeme si představit, že by člověk takového charakteru mohl kladně přispět k výchově mladé inteligence ani v případě, že by jeho vědecká kvalifikace byla nenahraditelná a pedagogické schopnosti výjimečné; neboť nic nemůže vyrovnat zhoubný vliv přesvědčeného fašisty na tvořící se charakter mladého člověka.*“¹²⁶ Rozhodnuto ohledně penzionování tak stále nebylo, nicméně na univerzitu se již Domin nevrátil.

Definitivní ukončení celé kauzy přinesl až nástup KSČ k moci v únoru 1948. Již 28. února 1948 vstoupil v platnost výnos zmocněnce akčního výboru MŠANO, na jehož základě byl vysloven souhlas se žádostí akčního výboru PřF UK, týkající se Dominova penzionování od počátku března 1948.¹²⁷ Domin byl trvale penzionován k 31. březnu 1948 rozhodnutím ministra školství za komunistickou stranu a bývalým univerzitním kolegou Zdeňkem Nejedlým (1878–1962), pro což ovšem Domin – nutno dodat – splňoval věkové kritérium,

¹²¹ Tamtéž; AUK Praha, f. FF, os. spis Domin K., potvrzení Mykologické společnosti Prahy XII, 25. 6. 1945. Srov. také M. HUBÁLKOVÁ, *Cestovatel Karel Domin*, s. 37.

¹²² Karel DOMIN, *Zkouška nervů a umění diplomacie*, in: Český Deník 27/257, 18. 9. 1938, s. 1.

¹²³ ABS Praha, sig. 301-61-3, protokolovaná výpověď J. Friedla, 28. 12. 1946.

¹²⁴ AUK Praha, f. FF, os. spis Domin K., potvrzení zaměstnanecké rady PřF UK ohledně usnesení profesorského sboru PřF UK, 14. 6. 1947.

¹²⁵ Tamtéž, vyjádření zaměstnanecké rady PřF UK, 14. 6. 1947.

¹²⁶ Tamtéž, dopis Spolku čsl. posluchačů přírodních věd Karlovy university v Praze děkanství PřF UK, 17. 6. 1947.

¹²⁷ Tamtéž, souhlas se žádostí akčního výboru PřF UK, 1. 3. 1948.

neboť mu již bylo 66 let.¹²⁸ Zároveň mu bylo zastaveno vyplácení dosavadních služebních požitků a byla mu vyplácena pouze záloha ve výši požitků, určených zaměstnancům na dovolen s čekatelným.

Na akademickou půdu v Praze ani nikde jinde v Československu se již nevrátil. Jeho poslední monografii tak zůstávají *Pracovní metody soustavné botaniky* (1947), kterou měl připravenou k tisku již během okupace (1942).¹²⁹

Nutno ještě dodat, že dochován zůstal tajný přípis oblastní úřadovny Státní bezpečnosti v Praze z jara 1947, který byl administrován mimoběžně s jeho obviněním před Národním soudem a podle něhož se mělo Dominovo jméno objevit pro podezření z konfidentství s poznámkou F (fašista) na soupisech spolupracovníků tzv. tří králů (Balabán–Mašín–Morávek).¹³⁰

Karel Domin zemřel v Praze 10. června 1953 ve věku jedenasedmdesáti let. Srpnové číslo časopisu *Vesmír* z téhož roku přineslo o jeho úmrtí pouze tuto krátkou zprávu: „*Dr. Karel Domin, profesor botaniky Karlovy university v Praze v. v. zemřel dne 10. června t. r. ve věku 71 let. Pracoval hlavně v rostlinné systematice, morfologii, geobotanice a farmakobotanice.*“¹³¹ Roku 1960 Ján Futák (1914–1980), mimo jiné i katolický kněz, připsal Domina jako spoluautora *Bibliografie k flóře ČSR*, což v té době značilo velkou odvahu.¹³²

Karel Domin je pohřben v rodinné hrobce na vyšehradském hřbitově (hr. místo 275); zdobí ji jeho portrétní reliéf z rektorského období od akademického sochaře Josefa Šejnosta (1878–1941) a epitaf s jeho ex libris: „*Jen v přírodě nalézáme sami sebe.*“¹³³

* * *

Poválečná kauza K. Domina z let 1945–1948, jejíž podstatou bylo ukončení akademické-
ho angažmá někdejší prominentní vědecké osobnosti (rektor UK), respektive dosažení jejího trvalého penzionování, představuje v mnoha ohledech symptomatický příklad personální „očisty“ univerzit a vysokých škol bezprostředně po jejich znovuootevření. Procedurálně dokládá využití jak zavedených (tradičních) prostředků disciplinárního práva, tak i jejich úzké propojení s opatřeními „revolučními“, jež byly časově omezeny.

V daném případě tyto instrumenty dávaly prostor pro zásahy na nejnižší úrovni, zde konkrétně na úrovni PřF UK, jež MŠANO respektovalo či dokonce opakovaně vyzývalo přezkoumávat, aby byly odstraněny případné pochybnosti. Zajímavé je rovněž negování rozhodnutí Národního soudu o zproštění obžaloby na této úrovni. Jako motivy pro přijatá rozhodnutí byly uváděny argumenty především charakterní a politické, vztahující se ovšem

¹²⁸ Tamtéž, přípis MŠANO K. Dominovi na základě rozhodnutí akčního výboru PřF UK z 5. 3. 1948, 29. 3. 1948. Srov. M. BAHENSKÁ – J. JANKO, *Osobní fond Karel Domin*, s. 126.

¹²⁹ Karel DOMIN, *Pracovní metody soustavné botaniky* (= Acta Botanica Bohemica, sv. 17), Praha 1947.

¹³⁰ ABS Praha, f. 2M, sig. 12402, přípis MV oblastní úřadovně Stb ohledně seznamů postoupených Ministerstvem národní obrany, 17. 3. 1947 (tajně).

¹³¹ *Zemřel prof. Domin*, in: *Vesmír* 32/7, 1953, s. 262. Další poválečnou vzpomínku publikoval u příležitosti Dominových 85. narozenin jeho žák Ivan KLÁŠTERSKÝ, *In memoriam prof. Dr. Karla Domina*, *Živa* 15 (53)/9, 1967, s. 180.

¹³² J. FUTÁK – K. DOMIN, *Bibliografie k flóře ČSR* (jako pozn. 88).

¹³³ Bořivoj NECHVÁTAL, *Průvodce vyšehradským hřbitovem*, Praha 1981, s. 30.

především k období před rokem 1938. Rozbor jejich možného pozadí ovšem překračuje rámec této studie.

„Očista“ v daném případě představovala především prostředek pro vyrovnání se s ideologicky a politicky pravicově exponovanou osobou v období před německou okupací. To mohlo být za dané politické konstelace z pohledu vedení fakulty chápáno i jako v podstatě „profylaktické“ opatření. Naopak doložená činnost během okupace ukazuje v odborné oblasti především snahu o udržení kontinuity ve výzkumu i mimo uzavřené vysoké školy (zejména tzv. floristická akce), na který se ostatně navázalo i po roce 1945. Tento výzkum zároveň v tíživém období tzv. totální války (1943–1945) umožnil nikoli bezvýznamnou pomoc vybraným kolegům z oboru (botaniky).

Grantová podpora

Tato studie vznikla v rámci projektu GAČR 17-27132S.

MICHAL V. ŠIMŮNEK – VÁCLAV PETŘÍČEK – ANTONÍN KOSTLÁN

Die Causa Karel Domin. Eine Fallstudie zu den politisch motivierten Veränderungen in der Zusammensetzung der akademischen Gemeinde in den Jahren 1945–1948

ZUSAMMENFASSUNG

Die Nachkriegscausa K. Domin der Jahre 1945–1948, deren Kern in der Beendigung des akademischen Engagements einer prominenten wissenschaftlichen Persönlichkeit (ehemaliger Rektor) bzw. ihrer endgültigen Pensionierung bestand, belegt die Anwendung von sowohl bekannten Mitteln des Disziplinarrechts als auch ihre Verknüpfung mit „revolutionären“ Maßnahmen, die zeitlich begrenzt waren.

In dem hier behandelten Fall gaben diese Instrumente Raum für Eingriffe auf unterster Ebene, hier konkret auf der Ebene der Naturwissenschaftlichen Fakultät der Karlsuniversität, die vom Ministerium für Schulwesen und Volksaufklärung respektiert und sogar wiederholt zur Überprüfung aufgefordert wurde, um eventuelle Zweifel zu beseitigen.

Interessant ist auf dieser Ebene ebenfalls die Negierung der Entscheidung des Nationalgerichts auf Freispruch. Als Motive für die getroffene Entscheidung wurden vor allem charakterliche und politische Argumente genannt, die sich in diesem Fall vor allem auf den Zeitraum vor 1938 bezogen. Eine Analyse ihres möglichen Hintergrunds übersteigt den Rahmen dieser Studie.

Was die „Säuberung“ anbelangt, so stellte diese vor allem ein Mittel zur Auseinandersetzung mit einer ideologisch und politisch rechtsexponierten Person in der Zeit vor der deutschen Besetzung von Böhmen und Mähren dar. Dies konnte unter der gegebenen politischen Konstellation aus der Sicht der Fakultätsleitung auch als eine im wesentlichen „prophylaktische“ Maßnahme verstanden werden. Demgegenüber bezeugt die während der deutschen Besetzung nachweisbare Tätigkeit im fachlichen Bereich vor allem das Bemühen um Aufrechterhaltung und Kontinuität der Forschung auch außerhalb der geschlossenen Hochschulen (insonderheit die sog. floristische Aktion), an die man übrigens auch nach 1945 anknüpfte. Zugleich war diese Forschung eine nicht unbedeutende Hilfe für ausgewählte Kollegen des gegebenen Faches (Botanik).

Deutsche Übersetzung Wolf B. Oerter

Mgr. Michal V. Šimůnek, Ph.D.
Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i.
simunekm@centrum.cz

RNDr. Václav Petříček
Agentura pro ochranu přírody a krajiny České republiky, Praha
petricekva@seznam.cz

PhDr. Antonín Kostlán, CSc.
Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i.
kostlan@seznam.cz